

ГЛОБАЛНАТА ЧОВЕШКА ЕПОХА И ТОЛЕРАНТНОСТТА

Доц. д-р [Иван Върбанов](#)
СА „Д. А. Ценов” – гр. Свищов

Резюме: В разработката се изследват ефектите от взаимодействието между глобалната човешка епоха, толерантността и културата. В синтезиран вид те се изразяват в намаляване на невежеството – правопрпорционално на сравняването на собствените знания и умения с това на другите; отваряне към потенциала на различните; принадлежност към културата на цялото човечество, в което всеки отделен индивид добавя към нея частица от себе си; създаване на разширяващ се ред, без граници, който се разпространява чрез различни типове конкуренция и особено чрез конкуренция на знанието, на традициите и институциите, на талантите и квалификацията, успешно адаптиращи се към новата космополитична реалност.

Ключови думи: човешка епоха, талант, глобализация, толерантност, култура.

GLOBAL HUMAN AGE AND TOLERANCE

Associate Professor Ivan Verbanov, Ph.D.
„D. A. Tsenov” Academy of Economics – Svishtov

Abstract: The paper examines the effects of interaction between global human age, tolerance and culture. In concise form they are expressed as a decrease in ignorance directly proportional to comparing one's own knowledge and skills to those of the others, opening towards the potential of those who are different; belonging to the culture of humanity which each individual contributes to; creating an expanding order without boundaries, which is spread through various types of competition, especially through competition of knowledge, traditions and institutions, of talents and skills that adapt themselves to the new cosmopolitan reality.

Keywords: human age, talent, globalization, tolerance, culture.

ЧОВЕШКАТА ЕРА

На Световния икономически форум „Давос – 2011” Джефри Джорес обяви настъпването на нова световна епоха – **Човешката ера**¹. За него тя не е най-новият етап от развитието на капитализма или на информационната ера, тя е преминаване отвъд тях.

Според Джорес съществуващите модели и социални системи са натоварени до крайност и са стигнали точката, в която са вече неприложими. Последвалият след световната икономическа криза хаос е благоприятна и предизвикателна среда за решителни промени от страна на компаниите, правителствата и индивидите. Приспособяването към тази нова реалност, към новия начин на мислене и действие ще зависи от това, до каква степен може да се черпи от вътрешния човешки потенциал. **Талантът става ключов отличителен белег за успеха.**

Глобалните сили от рода на рецесията, бързото технологично развитие, променящият се демографски пейзаж, възходът и падението на новите и развитите пазари си сътрудничат за реализиране на Човешката ера, а скоростта на промяната се увеличава.

Докато предишните епохи се различават помежду си чрез използваните сурови материали или господстващите сфери на стопанството, в Човешката епоха самият човешки потенциал е „катализатор на промяната и глобална движеща сила”² за радикална смяна на бизнес модели, за преосмисляне на ценности и за създаване на нови социални системи. Глобалните икономически сили разклащат из основи и правят неустойчиви съществуващите социално-икономически структури и представите за тях.

Неумолимото изискване на рецесията да се постигнат по-добри резултати с по-малко усилия и средства кара правителствата, работодателите и индивидите да преоткрият действителната роля на човешкия потенциал и вътрешно присъщата сила на човешкия дух – на необходимите хора, намиращи се на необходимото място и в необходимото време.

Освобождането на човешкия дух, талант и стремеж към иновации в условията на глобализацията изисква отношенията между отделните индивиди, между работодателите и техния персонал, между държавата и нейните граждани да се поставят на човешко ниво. Това означава осъществяване на непосредствен човешки разговор, а не изпращане на съобщения или подаване на информация; печелене на доверие чрез прозрачност и отвореност; задоволяване не само на функционални, но и на емоционални и социални потребности на хората.

Третата технологична (р)еволуция³ на Интернет, Wi-Fi, BlackBerry, iPhone и социалните медии променя коренно начина, по който хората живеят, работят и общуват, прави размяната на стоки, услуги и идеи между взаимно свързаните жители на планетата Земя изключително бърза, почти неконтролируема и повсеместна.

Съвременната електроника дава възможност на индивидите и екипите да работят дистанционно, при гъвкаво работно време, да заемат или създават виртуални работни места, да променят разбиранията си за съвместна работа, да преодоляват всякакви расови, етнически, религиозни, национални, културни, социални и физически прегради в стремежа си да работят там, където ги търсят, и там, където желаят.

¹ Вж. Jeffrey, A. Joerres, Entering the Human Age <http://www.manpower.com/humanage/wefanthology2011.pdf>

² Ibid., p. 5.

³ Според Joerres първата е на принтерите, калкулаторите и факсмашините, а втората – на мобилните телефони, компютрите и лаптопите. Ibid., p. 8.

Джорес е убеден, че „[Т]ехнологията играе ключова роля в развитието на Човешката епоха и е вероятно да продължи да играе ключова роля в начина, по който приемаме и развиваме човешките способности и характерни черти, които ще ни съпътстват през нея. Технологията се е развила до точка, отвъд която става освободител на човешкия потенциал”⁴.

Но технологията е в състояние да изпълни тази своя роля благодарение на често пренебрегвания факт, че самата тя е обективиран, овеществен, материализиран, реализиран човешки интелектуален капитал. Именно това я прави основна движеща сила и на съвременния процес на глобализацията.

Според Джорес съвременната епична промяна съдържа двадесет основни измерения, представени в Таблица 1⁵.

Анализът на измеренията на Човешката епоха показва удивителното им съвпадение с основните характеристики на глобализацията по десет основни пункта, но този път изведена извън рамките на капитализма и с акцент върху осветляването на актуални и дискуссионни въпроси, отнасящи се до човешкия потенциал.

Глобализацията е в сърцевината на Човешката епоха. Човешката епоха не може да бъде нищо друго, освен глобална епоха и съвременен етап от развитието на процеса на глобализацията.

Таблица 1

Вчера	Утре
Индустриална/информационна епоха	Човешка епоха
Капитализъм	Талантизъм
Диференциатор - достъпът до капитал	Диференциатор - достъпът до талант
Движеща сила - собствениците и компаниите	Движеща сила - квалифицираните индивиди
Работниците преследват компаниите.	Компаниите преследват работниците
Компаниите диктуват условията.	Работниците диктуват условията
Работниците живеят близо до местоработата.	Работниците живеят навсякъде
Пресищане с таланти	Недостиг на таланти
Безработица поради свръхпредлагане	Безработица поради специфично търсене
Технологията е поробител.	Технологията е освободител
Затворени граници	Отворени граници
Рядка миграция	Повсеместна миграция
Едно работно място за цял живот	10-14 работни места до 38 годишна възраст
Корпоративна непрозрачност, секретност	Корпоративна прозрачност, отвореност, човешки подход
Развитие и доминация на страните –	Развитие и доминация на

⁴ Ibid., p. 9.

⁵ Ibid.

членки на ОИСР	страни – не-членки на ОИСР, например Китай, Индия, Африка
Работа за една организация	Работа с една организация
Бъди сив и скромен	Гледай навън, не навътре
Размерът има значение	Подвижността има значение
Наемай мощ	Наемай страст
Издаване на заповеди и контрол	Гъвкави мрежи

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА, ЧОВЕШКАТА ЕПОХА И ТОЛЕРАНТНОСТТА

Осъществяването на нито едно от горните десет или двадесет измерения на промяната към глобална Човешка епоха обаче е невъзможно без наличието на още един задължителен компонент - толерантността. Глобализацията, Човешката епоха и Толерантността са три съставки на едно цяло. Всяка една от тях прониква в останалите и е както предпоставка, така и следствие от останалите.

Без толерантността на местните хора работниците не могат да живеят навсякъде; технологията се превръща в поробител; границите се затварят; миграцията се ограничава; пазарът се превръща в икономика; смяната на работните места става проблематична; корпоративната прозрачност, отвореността и човешкият подход стават утопични; развитието и доминацията на страните нечленки на ОИСР се възпрепятства, погледът се насочва навътре, а не навън, подвижността няма положително значение, а гъвкавите мрежи се втвърдяват като клетки. Въпреки противоречивите оценки и разбирания за глобализацията⁶, можем да приемем лаконичната оценка на Зигмунд

⁶ За автори като **Копринаров, Братой**. Глобализация, туризъм, толерантност. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 112–122.; **Лозев, Камен**. Случаят Америка: оксиморон ли е глобалната хегемония, съчетана с демокрация и толерантност? // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 145–151.; **Петкова, Татяна**. Как възниква космополитическият поглед? // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 204–211.; **Николова, Антоанета**. Синергетика и толерантност. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 212–221.; **Белостечник, Григоре**. Иновационната икономика като фактор на растежа в посткризисния период на развитие. // *Народностопански архив*, 2010, № 3, с. 18–31.; **Василев, Йордан**. Икономиката, основана на знанието – в търсене на нов алгоритъм на развитието. // *Народностопански архив*, 2010, № 3, с. 110–126, тя е нещо добро. За други глобализацията има положителни и отрицателни страни: Виж: **Hirst, Paul Q. and Thompson, Grahame**. (2009) *Globalization in question: the international economy and the possibilities of governance*, Polity Press, Cambridge 2009 9780745641522 (pb).; **Проданов, Васил**. Философски, социологически и политически измерения на толерантността. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 46–56.; **Мука, Валбона**. Глобализацията – мнения и определения за една многоизмерна концепция. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 39–45.; **Колева, Галина**. Предприемачество и идентичност. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 123–133.; **Блаха, Мирослава**. Толерантност към чужденците в глобалния свят. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 186–192.; **Александрова, Светлана**. „Чужденецът“ от и в Европа. Предизвикателства пред европейското гражданство. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 193–203.; **Гечев, Румен**. Природни ресурси и икономически растеж. // *Икономика 21*, 2011, № 1, с. 5–33.; **Дамянов, Атанас**. Преосмисляне на възгледи. // *Икономика 21*, 2011, № 1, с. 118–138. За трети тя носи само негативи. Виж: **Sassen, S.** (1998) *Globalization and Its Discontents* (New York; The New Press); **Burbach, R. Nunez, O. & Kagarlitsky, B.** (1997) *Globalization and Its Discontents* (London; Pluto Press); **Кацарски, Иван**. „Глобализация“ – синоним на социално насилие // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 18–26.; **Христов, Любомир**. Дисонанс и асиметрии в релацията East – West. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 27 – 38.; **Пенчева, Елеонора**. Глобализация и

Бауман⁷, че днес тя е неизбежна и необратима. Влиянието на глобализацията върху човешките дейности се осъществява на две нива. Първото е инфраструктурното ниво, нивото на предпоставките и условията за осъществяването на дейността – транспорт, информация, работно време, свободно време и др. Второто ниво се отнася до начина на живот на съвременния човек: ниво на мотивацията му за извършване на определена дейност.

Основните ефекти на глобализацията върху инфраструктурното и мотивационното ниво се изразяват в няколко направления. Чрез съвременните транспортни и телекомуникационни средства глобализацията ни прави свидетели на „края на географията” (Пол Вирильо), на войната за „независимост от пространствените граници”⁸, на нова структура на социалното време и пространство, на плурализиране на стиловете на живот, на съществени изменения в социалната тъкан на съвременните общества⁹. Жизнените амбиции на съвременния човек „най-често биват изразявани в термините на подвижността, свободата при избора на място, пътуванията, опознаването на света”¹⁰. Глобализацията създава условия индивидуалният човешки живот да протича все повече като „живот-сред-чужденци”. Критериите за близо и далеч, за вътрешно и външно, за тук и там, за свое и чуждо се релативизират и престават да носят пространствена информация. Както отбелязва Мартин Олброу, мястото губи еднозначност в социален смисъл и се превръща в „място, на което съвместно съществуват множество светове”¹¹. Социалното пространство е наситено с различия, намаляваща близост между „съседите”, несигурност и колебание, страх и недоверие.

Свободното придвижване, постоянната смяна на местоживеенето и емиграцията стават естествени явления в съвременния глобализиран свят на човека. Зигмунд

нетолерантност. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 152 – 164.; **Стоянов, Велчо**. Не „пазар или държава”, а „и пазар, и държава”. // *Пазарно развитие на българската икономика – две десетилетия след промяната* – Свищов, 2010, с. 16-25.; **Shehab, Fouad**. Globalization and the Impoverishment of the Third World. // *Диалог*, 2011, с. 56-68 <http://www.uni-svishtov.bg/dialog/I-MagEng.htm>.

⁷ **Бауман, Зигмунд**. Глобализацията. Последниците за човека, С., ЛИК, 1999.

⁸ Пак там, с. 29.

⁹ Специфични феномени на глобализацията, осъществявана чрез интернет-технологиите, са такива „новопоявили се” форми на съществуване като виртуална реалност, виртуално пространство, виртуално време, виртуална личност, виртуално обучение, виртуален университет, виртуална любов, виртуално общуване и дори виртуално управление или електронно правителство. Още през 1962 година Herbert Marshall McLuhan в *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man* (1962) описва как електронните масмедии преодоляват бариерите на пространството и времето в човешкото общуване, позволяват на хората да взаимодействат и живеят на глобално ниво. Въвежда изразите „глобално село” и „виртуална реалност”, по-късно развити от Howard Rheingold. Виртуалната реалност е свят, съществуващ единствено в компютрите и аудио-визуалните системи. Този свят твърде много прилича на истинския. В него обаче човек получава възможност да бъде не само зрител и страничен наблюдател, но и активен участник, съпреживяващ и същевременно творещ събитията съвместно с други хора, които могат да се намират на което и да било физическо място по света. От гледна точка на възприятията и преживяванията на човека, този измислен свят е също така реален, а по силата на преживяванията е дори по-силно осезаем от реално съществуващия. Човек навлиза в този нов, техногенно създаден свят, и неговото съзнание като че ли се отделя от реалността и преминава в него. При това новият свят е не само свят на мечтите, а свят на реално възприемани преживявания и постъпки. Пространството или мястото не е физически закрепено на географския атлас, то е „сайт”, който съществува на много места едновременно, то е подвижно, появяващо се и изчезващо според нашия интерес към него. Интернет все повече навлиза в реалното ни ежедневие, става все по-осезаемо и реално изживявано. В глобалната мрежа дигителният и реалният свят се сливат и ни позволяват да създаваме и оставаме все по-дълго в нови, алтернативни и желани от нас светове.

¹⁰ Пак там, с. 145.

¹¹ **Олброу, Мартин**. Глобалната епоха. С., Обсидиан, 2001, с. 240.

Баумът ги свързва с феномена на т.нар. „пространствено-времево съкращаване“¹², което се изразява в промени във възприятието за пространството, свиване на света до глобално село и ускоряване на световното време. Модернизацията от началото на двадесети век, повишената подвижност, интернационализацията на капитал и информационно-технологичните иновации са причина за свиването на пространството и ускоряването на времето. Според Мирослава Блаха „[Ч]рез тези промени светът става 70 пъти по-малък между 1500 и 1960 г. по отношение на времето, необходимо за пътуване“¹³. Затова Бауман твърди, че в съвременния свят „разстоянието е социален продукт; неговата дължина се променя в зависимост от скоростта, с която то може да се преодолее“¹⁴.

Пространственият аспект на глобалната Човешка епоха има за свои социални резултати свободата на придвижване, обитаването на глобалния свят, мултикултурните съжителства и тенденцията към космополитно гражданство. Ивайло Дичев свързва тази тенденция „с усилието да надскочиш себе си, да направиш стъпката към чуждото. Другият се е озовал до нас, отвъд непоклатимите граници на историята, географията или културите, благодарение на глобалното смесение: можем да продължим да се охраняваме от него с различните техники на расизма, можем да го допуснем вътре в себе си, да бъдем и себе си, и другия“¹⁵.

Затова и Декларацията за принципите на толерантността на ЮНЕСКО от 16.11.1995 г. издига толерантността като тази ценност, която ще замени „културата на войната с култура на мира“. Дефинира толерантността като „уважение, приемане и разбиране на богатото разнообразие от култури в нашия свят, нашите форми на изразяване и начини на проява на човешката индивидуалност. Тя е подхранвана от познание, откритост, общуване и свобода на мисълта, съвестта и вярата. Толерантността е хармония в различието“¹⁶.

Идеята за толерантността е заложена в основите на модерната либерална политическа философия, която я утвърждава като идеал, ценност, норма, образец и императив. В класическото произведение на Джон Лок „Писмо за толерантността“¹⁷ тя възниква като призив за религиозна толерантност между противопоставящите се под различен религиозен флаг политически сили. Затова толерантността предполага отделияне на религията от държавата.

Другото обосноваване на толерантността се прави от Волтер¹⁸, който я свързва със свободата на словото. И Лок, и Волтер в действителност разбират толерантността като негативна свобода, свобода от ограничения. Така те определят границите на толерантността чрез индивидуалните права на човека и измеренията на най-доброто възможно общество (отвореното общество, великото общество, глобалното общество и т.н), дискутирани от такива автори като Мил, Бърлин, Попър, Хайек, Сен, Фукуяма и Цветан Тодоров.

¹² Бауман, Зигмунд. Глобализацията. Последниците за човека, С., ЛИК, 1999, с. 22.

¹³ Блаха, Мирослава. Толерантност към чужденците в глобалния свят. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 186.

¹⁴ Бауман, Цит.съч., с. 33.

¹⁵ Дичев, Ивайло. Граждани отвъд местата? Нови мобилности, нови граници, нови форми на обитаване. София, Просвета, 2009, с. 27.

¹⁶ ЮНЕСКО, 1995: Декларация за принципите на толерантността, утвърдена на генералната конференция на ЮНЕСКО. Париж: 16.11.1995, с. 2.

¹⁷ Вж. Лок, Джон. Писмо за толерантността. София, Сиела, 1997.

¹⁸ Вж. Волтер, Франсоа. Философски речник. Варна: Геолги Бакалов, 1982.

Според Цветан Тодоров равенството (наричано от древните гърци „изотимия“¹⁹) и свободата са основополагащите принципи на идеята за толерантността и на нейното приложение. Принципът на равенството стои в основата на толерантността към чужденците. Тя приема идеята на класическия хуманизъм за принадлежността на всички хора към една и съща човешка природа, въпреки всичките им расови, етнически, религиозни, културни и други различия. „Принципът за равенството, твърди Цв. Тодоров, служи като първи довод за проява на толерантност: трябва да признаем хората за равни, за да приемем, че те си остават различни.“²⁰

Следователно ролята на толерантността е да насърчи общуването при среща с чуждостта. То има за своя основа широтата на мисленето, изявата на нашия вроден „разширен манталитет“²¹, активното отношение, което преодолява формалната толерантност чрез проникване „в гледната точка на всекиго“²².

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА, ТОЛЕРАНТНОСТТА И КУЛТУРАТА

Независимо от сложното взаимодействие между глобализацията и толерантността можем да приемем, че „глобализацията благоприятства и мотивира за повече търпимост в човешките взаимоотношения“²³. Макар че съвременната глобализация създава условия за реализирането на различни мотиви за толерантност, посочени от М. Уолзър²⁴, най-разпространеният от тях днес е отношението на безразличие към „различния“. Липсата на масово практикуване на откритост, любопитство, уважение, готовност да се вслушаш и поучиш, а също и на приемане на различията като желана ценност, като необходимо за свободата благо са свидетелство за това, че ние се намираме все още в предверието на истинската Човешка епоха.

Копринаров със съжаление отбелязва, че при това положение на нещата „глобализацията прави от толерантността все по-драматично необходим ресурс за своето осъществяване, но същевременно тъкмо глобализацията се оказва онзи фактор, който възпира масовото практикуване на други прояви на толерантността, освен проявите на индиферентност. Глобализацията се нуждае от толерантността, но толерантността често не намира силен съюзник в глобализацията.“²⁵

Въпреки това глобализацията стимулира изследването на социо-културната адаптивност и толерантност, на моделите за културна широта на поведението и преодоляването на стереотипите. Един от тях например е тезата, че глобализацията е в ущърб на развиващите се страни.

¹⁹ Освен „изотимия“ - равно уважение към всички, равно признаване на човешкото достойнство на всеки, древните гърци различават още „изономия“ - равенство пред закона, „изогория“ - равна свобода на словото и политическите изяви, „изокшратия“ - равенство на политическата власт, „изопсефия“ - равно право на глас, „изополитея“ - равенство на гражданските права, „изодеймония“ - равенство пред съдбата и щастието и „изомойрия“ - участие с равен дял в партньорството.

²⁰ **Тодоров, Цветан.** За толерантността и недопустимото. Философия на толерантността. Антология. От Античността до края на XX век. Съст. Лидия Денкова, Емил Глигоров, Александър Лозев. София, НБУ, 2002, с. 202.

²¹ Вж. **Кант, Имануел.** Критика на способността за съждение. София, Издателство на БАН, 1993, 182-185.

²² Пак там.

²³ **Копринаров, Лазар.** Де-европеизация на глобализацията: последствия за толерантността. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 143.

²⁴ За петте исторически и теоретични типа толерантност. Вж. **Уолзър, Майкъл.** За толерирането. С., „Критика и хуманизъм“, 2007.

²⁵ **Копринаров, И.** Цит. съч., с. 139.

С цифри, факти и прогнози от редица международни изследвания Лазар Копринаров доказва, че групата „на „печелившите” страни днес е с много по-широк диаметър. В него попадат държави, които никога не са били причислявани към Запада”²⁶. Въпросната теза се нуждае от преосмисляне и поради това, че „под влияние на глобализацията се осъществява своеобразна реверсивност на историята”, изместване на някои от традиционните световни лидери от страни като Индия и Китай, девропеизация на глобализацията, намаляване авторитета и действеността на „сегашните международни режими и институции на международните отношения, които са създадени в условията на западната политическа и икономическа хегемония” и все по-силното присъствие и влияние на „други представи за справедливост и свобода, за право и човешки права”²⁷.

Неслучайно Антоанета Николова открива паралели между глобализацията, синергетиката и източната култура. Описана чрез езика на синергетиката, глобализацията е „процес на нова самоорганизация на обществото, който отговаря на основните изисквания на самоорганизиращата се система, каквато е човешкото общество като цяло”²⁸. Със средствата на синергетиката Николова се опитва да очертае възможностите пред развитието на човечеството към глобализация: партикуларизация, междинни състояния между двете крайности. Самият процес на глобализация също има свои възможности за осъществяване: върху основата на толерантността и диалогичността, чрез едностранно налагане на принципите на една или няколко близки култури. Като най-добър за развитието от гледна точка на синергетиката и източната мъдрост се определя вариантът, който „считава глобализацията и индивидуализацията по такъв начин, че всеки от аспектите да съдейства за разкриването на другия”²⁹.

Това ни дава основание да предположим, че общият корен на всевъзможните представи, тревоги и надежди за глобализацията е кризата на доминиращата организационна структура на модерната европейска епоха – националната държава³⁰. С тоталните промени в способността на държавата да участва в социалния, икономическия и политическия живот е свързана и промяната във връзката на човека със света, изразяваща се във формирането на транстационалното гражданско общество и раждането на човека космополит. Вече не нацията и държавата, а глобализацията определя рамките и начина на живота на човека в съвременния свят. „Точката, спрямо която се съотнасят днешните хора, вече не е националната държава, а глобусът.”³¹ Като естествена и закономерна проекция на глобализацията космополитизацията протича на ниво ежедневие на хората като „светска космополитизация”. В нейните рамки възникват такива нови феномени като полигамия на мястото, глобална мобилност, глобализация на личната биография, номадски стил на живот, отживяване на връзката между място и общност, духовна вътрешна мобилност, нова социална култура, зависеща не от мястото, а от времето³².

²⁶ Пак там, с. 135.

²⁷ Пак там, с. 138.

²⁸ **Николова, Антоанета.** Синергетика и толерантност. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 212.

²⁹ Пак там, с. 220.

³⁰ Вж. **Петкова, Татяна.** Как възниква космополитният поглед. // *Глобализация и толерантност*, София, 2010, с. 204.

³¹ Пак там, с. 205.

³² Тези явления изправят толерантността пред такива предизвикателства като опозициите *близост – чуждост, сигурност – несигурност, знание – невежество, далекост – близост, периферия – център*, разгледани от Алфред Шютц, Георг Зимел и Цветан Тодоров. За повече по този въпрос, Вж. **Шютц, Алфред.** Чужденецът. София: Лик, 1999, с. 9-19; **Зимел, Георг.** Чужденецът – В: Социология на

В противоположност на космополитизма национализмът създава „затворена култура” (fenced culture), която трябва да бъде предпазвана от външна зараза. „Локалното”, местното, българското е ценно, а „чуждото” не е ценно. Така културата се изражда и разрушава, превръща се в пещерен нарцицизъм, който съответства повече на племенния дух, отколкото на култивирания дух, който е по същество космополитен.

Привързаността към родното място или мястото на живеене и спазването на добрите традиции са естествени и дори здравословни за прогреса. Но декларирането на любов единствено към територията на една държава и отхвърлянето на всички други територии и хора просто заради това, че са се оказали от другата страна на изкуствено създадените политически граници, е ретроградно. Национализмът не е естествен, а изкуствен плод на социалното инженерство, наложено със сила. Няма нищо по-неестествено от определянето на границите в резултат от споразумение между воюващите страни, битките и завоеванията. Ние българите добре знаем тази горчива истина.

Обществото няма да бъде свободно и толерантно, а процесът на глобализация няма да се развива на върха на своите възможности дотогава, докогато границите на държавите не се отворят, докато социалните, пазарните, трудовите и чисто човешките отношения са ограничени от политиката, докато миграционните процеси се контролират. Именно последните са тези, които дават най-голяма сила на културната и космополитната глобализация. Миграцията мобилизира знанията и уменията, добавя нови модификации към общата ни история и обогатява културата, води ни по най-добрия път към световен мир.

В синтезиран вид ефектите от взаимодействието между глобалната човешка епоха, толерантността и културата могат да бъдат сведени до няколко пункта:

- намаляване на невежеството пропорционално на сравняването на собствените знания и умения с това на другите;
- отваряне към потенциала на другите, на различните;
- принадлежност на културата не на определен регион, а на цялото човечество, не на някакво колективно същество, а на отделните индивиди, всеки от които добавя към нея частица от себе си;
- създаване на разширяващ се ред, който не знае граници – ред, който се разпространява чрез различни типове конкуренция и особено чрез конкуренция на знанието, на традициите и институциите, на талантите и квалификацията, които се адаптират към новата космополитичната реалност.

личността. Съст. Л. Николова, Л. Деянова. С.: Наука и изкуство, 1990, 348-352; Тодоров, Цветан. Страхът от варварите. София: Изток – Запад, 2009.